

13. Franko I. (2006). Poza mezhamy mozhyvoho [Beyond the possible]. Budivnychi ukrainskoi derzhavnosti: Khrestomatiia politolohichnykh statei Ivana Franka / Uporiad. D. Pavlychko. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». Pp. 301-312. (in Ukrainian).

14. Franko I. (2006). Prohrama halytskykh sotsialistiv [The program of the Galician socialists]. Budivnychi ukrainskoi derzhavnosti: Khrestomatiia

politolohichnykh statei Ivana Franka / Uporiad. D. Pavlychko. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». Pp. 448-467. (in Ukrainian).

15. Shevchenko T. (2013). Kobzar [Kobzar] / Uporiad., vst. st. R. Lubkivskoho ; iliustr. M. Storozhenka. Lviv : Svit. 408 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2020.27.18>
УДК 261.7

Микола Обушний

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології,
провідний науковий співробітник
Центру українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-9121-5095

E-mail: mobushnyy@gmail.com

«РУССКИЙ МИР» – НЕОІМПЕРСЬКА ІДЕОЛОГЕМА СУЧАСНОЇ РОСІЇ

Анотація. Розкривається сутність неоімперської ідеологемі¹ «русский мир», поява якої пов'язується з необхідністю ідеологічного обґрунтування експансіоністської політики сучасної Росії після розпаду комуністичної імперії – Радянського Союзу. Тим більше, що підґрунтя для реанімації та створення нової імперії все ще зберігалось. До влади у новостворених державах, колишніх пострадянських республіках, у переважній більшості прийшли колишні партійні керівники, які зовсім, або ж мало прагнули ліквідації старої, за своєю суттю, авторитарно-тоталітарної системи політичного правління, майже усі вони прагнули зберегти і ті економічні зв'язки, що були встановлені у єдиному народногосподарському комплексі між республіками колишнього Радянського Союзу. Додаткові можливості для нової неоімперії надавав і створений у грудні 1991 року Союз незалежних держав (СНД). За таких умов прокремлівські теоретики-великодержавники активно включилися у розробку ідейно-теоретичних засад нової ідеологемі. Проте саму назву «русский мир» було введено у науковий та політичний обіг лише у 2005 р. З цього часу просторові межі ідеологемі «русский мир» постійно розширюються і нині включають ті країни і народи «где слышна русская речь».² Таким чином, головна мета нової ідеологемі «русский мир» домогтися включення у межі російської неоімперії не тільки саму Росію, але і усе російське зарубіжжя, тобто «...майже третину – мільярд російськомовних людей або майже кожного двадцятого мешканця Землі» (О. Батанова). Тим самим, на думку великодержавників, можливо буде виправити геополітичну помилку, пов'язану з розпадом Радянського Союзу.

Доведено, що в основі неоімперської ідеологемі «русский мир» покладений російський ультранаціоналізм, який пронизаний ідеями панросіянізму, російської винятковості, сильної державності, які нині уособлює В. Путін. Ця особливість ідеологемі «русский мир» вказує на її неоімперську спрямованість та геополітичні наміри великодержавницької політики сучасної Росії.

¹ Поняття «ідеологема» дослідниками тлумачиться неоднаково. Одні вважають, що ідеологема – це мовленнєва одиниця, навантажена ідеологічними смислами (М. Бахтін), другі вживають термін «ідеологема» для позначення найменшого смислового елемента, в дискурсі конфліктів соціальних класів (Ф. Джеймсон), треті виходять з того, що поняття «ідеологема» емоційно забарвлене, тому має переважно символічний характер, що ріднить її з міфологемою і т.д. У «Філософському енциклопедичному словнику» (Київ, Абрис, 2002 р. С. 234) ідеологема визначається як «назва ключового конструкту» (елемента) будь-якої ідеологічної системи; цінність, пов'язана із іншими винятково значущими цінностями, те, що є предметом віри і довіри. У даній статті поняття «ідеологема» «русский мир» використовується як ключовий елемент ідеологічної системи, що нині є домінуючим у свідомості не тільки у правлячого класу сучасної Росії, але і у переважаючій більшості росіян (на жовтень 2020 р.).

² https://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html

Ключові слова: ідеологема «русский мир», «Москва – третій Рим», ультра націоналізм, великодержавництво, колонізм, неоімперіалізм, експансіонізм.

Mykola Obushnyi

Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor of the Chair of Political Sciences,
Leading Researcher on the Center for Ukrainian Studies
Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko national university of Kyiv

«RUSSIAN WORLD» AS THE NEO-IMPERIAL IDEOLOGY OF MODERN RUSSIA

Abstract. In the article the essence of the neo-imperial ideology of the «Russian world», is revealed, which appearance is connected with the necessity of the modern Russia's expansionist policy in ideological substantiation after the collapse of the Bolshevik's empire commune – the Soviet Union. Moreover, the basis for resuscitation and the creation of a new empire is still preserved. In the newly created states from the post-Soviet republics, the vast majority of former party leaders came to the power, who sought little or no effort to eliminate the old, in essence, authoritarian-totalitarian system of political government, almost all of them sought to preserve the economic ties that were established in a single economic complex between the republics of the former Soviet Union. The Union of Independent States (CIS), established in December 1991, provided additional opportunities for the new neo-empire. Under such conditions, pro-Kremlin theorists-statesmen were actively involved in the development of ideological and theoretical foundations for the new ideology. However, the very name «Russian world» was introduced into scientific and political circulation only in 2005. Since then, the spatial boundaries of the ideology «Russian world» are constantly expanding and now include those countries and peoples «where the Russian language is heard». Thus, the main goal of the new ideology «Russian world» is to include in the Russian neo-empire not only Russia itself, but all of Russia abroad, ie «almost a third - a billion Russian-speaking people or almost every twentieth inhabitant of the Earth» (O. Batanova). Thus, according to the great powers, it will be possible to correct the geopolitical mistake associated with the collapse of the Soviet Union.

It has been proved that the neo-imperial ideology of the «Russian world» is based on Russian ultranationalism, which is permeated by the ideas of pan-Russianism, Russian exclusivity, and strong statehood, which Putin now embodies. This feature of the ideology of the «Russian world» indicates its neo-imperial orientation and geopolitical intentions of the great-power policy of modern Russia.

Keywords: Ideology of the «Russian world», political Idea «Moscow a the third Rome», ultranationalism, great power, colonization, neo-imperialism, expansionism.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. В умовах окупації Російською Федерацією українського Криму та розв'язання війни на Сході України (2014 р.), яка і нині продовжується, військова агресія проти Грузії (2008 р.), не пряма, але усім очевидна повзуча експансіоністська політика Кремля на Кавказі, Білорусі та інших колишніх республіках Радянського Союзу, як і в інших регіонах світу, гостро поставили перед правлячим класом Росії проблему ідеологічного обґрунтування своїх агресивних дій, власне «вдягнення» їх в ошатну «одежину», яку сприймуть як росіяни, так і російське зарубіжжя, а з ними і світове співтовариство. Саме цим зумовлена необхідність вивчення проблеми, що винесена у назву статті, зміст якої актуалізується у контексті розробки концепції національної безпеки України та протидії українців воєнній агресії та тотальній інформаційній війні, що розв'язала Росія проти України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ретроспективний аналіз публікацій, у яких досліджується концепція «русский мир», показує, що переважна більшість авторів – О. Батанова, А. Мігранян, Г. Павловський, В. Соловйов, В. Тишков,

П. Щедровський, В. Цимбурський та ін. розглядають її у контексті ідеологічного обґрунтування територіальної експансії російської держави щодо сусідніх держав і, зокрема, України.

Проте окремі автори розширюють просторові межі концепції «русский мир» та включають до неї не тільки Росію, три слов'янські народи, але і російське зарубіжжя, тобто усіх громадян інших держав, котрі якимось чином пов'язані з російською культурою, мовою і т.ін. Отже, для російської соціогуманітаристики визначальним підходом дослідників при вивченні концепції «русский мир» є традиційним – територіальна експансія, колонізація та асиміляція неросійських народів. При чому таку політику вона розглядає як нормальний чи навіть природний спосіб життя росіян.

В останні роки розробці концепції «русского мира», багато уваги приділяють учасники «Ізборського клубу» (Росія), активні діячі російського ультра націоналізму О. Дугін, О. Проханов, С. Глазьев, М. Делягін, І. Охлобистін та ін.

У розробці та пропаганді концепції «русского мира» активну участь беруть і російські священнослужителі, зокрема патріарх Кіріл.

Останнім часом до аналізу «русского мира» активно долучилася і низка вітчизняних дослідників. Серед них: А. Астаф'єв, О. Валєвський, С. Данко, С. Здіорук, С. Зубченко, А. Іщенко, Р. Кісь, О. Литвиненко, В. Портніков, Я. Потапенко, В. Токмань, В. Яблонський, Л. Якубова та ін. У працях українських дослідників розкривається неоімперська сутність великодержавницьких концепцій «русский мир», визначається її ідеологічна спрямованість. Автор у цілому солідаризується з оцінкою «русского мира» вітчизняними вченими, що буде підтверджено у нижче проведеному аналізі даної статті.

Основна мета статті. На основі аналізу неоімперської ідеології «русский мир» розкрити її сутність та головне призначення – обґрунтування територіальної експансії сучасної Росії в усі країни «где слышна русская речь». Доведення того, що вістря «русского мира» спрямоване на ідеологічне роззброєння українців, для чого використовуються різного роду брехливі історії спільного минулого перебування у одній імперії, одного народу тощо. І у цьому контексті пропутінські ідеологи особливого значення надають ідеології «русский мир», оскільки сподіваються, що втілення її в життя допоможе виправдати російську окупацію Криму та розв'язану Росією війну на Сході України. Вся ця провокативна діяльність спрямована на те, щоб залишити Україну у сфері тотального впливу сучасної Росії, власне її неокolonізувати.

Виклад основного матеріалу. Ретроспективний аналіз неоімперської ідеології «русский мир» наочно засвідчує, що вона не з'явилась нізвідки. Її ідейно-теоретичні засади розроблялися російськими ідеологами великодержавництва з самого початку 90-х років ХХ ст., тобто після того як вони, образно кажучи, оговталися від розпаду Радянського Союзу. Назву у 2005 р. «русский мир» дав тодішній керівник адміністрації російського президента В. Сурков. Йому ж дослідники віддають першість і у введених поняття «русский мир» у політичний обіг. Сам же Путін вжив це поняття «русский мир» дещо пізніше – у 2006 р. у вітальному слові до учасників Всесвітнього конгресу співвітчизників. З цього часу ідея «русского мира» у російській політиці стає важливим інструментом «м'якої сили» російського гегемонізму, який, за першої нагоди, можна застосовувати як «тверду силу», чи то під приводом «захисту співвітчизників, чи то під приводом «силового примушення до миру». Не випадково ж низка російських великодержавників розглядають «русский мир» ідеологією державотворення сучасної Росії. Наразі, нижче проведений аналіз дає підстави автору цієї статті віднести «русский мир» все ж таки не до ідеології, а до однієї із важливих неоімперських її ідеологем.

Тим більше, що нинішній очільник Кремля – В. Путін виступає «...проти повернення офіційної державної ідеології у будь-якому вигляді в Росії» [8]. Натомість називає три складові ідеологічні елементи, які покладені в основу російського державного будівництва: патріотизм, велич держави (традиційно у Росії розуміється як великодержавність); сильна

державницька влада. Отже, усі складові ідеологічної системи сучасної Росії за Путіна пов'язані з російським ультра націоналізмом, стрижнем якого нині виступає ідеологема «русский мир», головне призначення якої розширення територіальних меж Росії переважно за рахунок сусідніх держав і, зокрема, України. Прокремлівські ідеологи «русского мира» не втомлюються повторювати та переконувати, що українці та росіяни один народ і, що вони єдині в усіх його складових.

Складається враження, що для Росії «українське питання» є вічним.

Підтвердженням цьому є, зокрема той факт, що і нинішні правителі, як і весь правлячий клас РФ, після розпаду Радянського Союзу докладають величезних зусиль для того, щоб, з одного боку, дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію та підірвати міжнародний імідж України, а з іншого, намагаються поглинути українські землі та їх мешканців – українців у лоно Росії.

Для реалізації своєї експансіоністської мети путінська Росія навіть у 2014 р. вдалася до окупації українського Криму та розв'язання війни на сході України, тобто застосувала традиційний російський засіб – примушення українців до миру та «братерського співробітництва», звісно ж, на імперських умовах. З цього приводу відомий американський політичний діяч Збігнев Бжезінський застерігав правителів сучасної Росії від необдуманих кроків стосовно України. «Росіяни привнесли у ці відносини, – підкреслював він, – ірраціональність і емоційність, вони провели бандитську атаку на Крим, замаскувавши її, як це зробила б мафія. Але їм слід остерігатися застосовувати такий підхід до всієї України. ...Великий ризик полягає в тому, що Росією управляв ірраціональний лідер з манією величчя. Це хвилює багатьох росіян. ...він (Путін. – М. О.) отримає Крим, але втратить Україну на багато десятиліть, тому що викличе потужну націоналістичну реакцію проти Москви! Українці визнають свою ідентичність через свою землю. Путін здійснює жахливу помилку» [11].

Наразі, правлячий клас путінської Росії ігнорує такого роду раціональні застереження відомого американського політика. Більше того, постійно організовує різного роду провокації в Україні, використовуючи при цьому «братерські» гасла «русского мира», за які російський народ продовжує платити аж надто дорогу ціну, значно більшу ніж платили росіяни за реалізацію ідеології «Москва – Третій Рим», оскільки межі останньої розповсюджувалися переважно на три православні слов'янські народи. Межі ж «русского мира» значно ширші і включають «... у себе, – як пише російська дослідниця Ольга Батанова, – два базові елементи... Росію та російське зарубіжжя... Саме у такому взаємозв'язку і взаємопідтримці Русский мир може розраховувати на успіх у конкурентній боротьбі за лідерські позиції у світі. ... Русский мир, – продовжує авторка, це цивілізований соціокультурний простір, який охоплює майже третину – мільярд російсько-

мовних людей або майже кожного дванадцятого мешканця Землі. Русский мир – не суперетнічна, а наднаціональна спільність. Це транснаціональне глобальне утворення, що ідентифікує себе з російською культурою та російською мовою з духовними і ментальними ознаками російськості» [1].

Стрижневим принципом, на якому базується «русский мир», незмінно виступає російський ультранационалізм, який нині розглядається російським системним лібералом Н. Белих, «...чорнобілою» державною ідеологією, яка насправді є ідеологією фашистською. Ідеологія, що побудована на жалобі за великодержавною міфологією, ідеологія, що возвеличує державу вище цінності за людську особистість, ідеологія ігнорування інтересів особи інтересам країни, ця ідеологія – і є звичайний фашизм» [5, с. 132].

У основі російського ультранационалізму (рашизму) покладена шовіністична, за своєю суттю «ідея територіальної експансії». Своїм корінням ця ідея, як відомо, сягає у Московське князівство та Російську централізовану державу. За правління Івана Грозного (1547–1584 рр.) розпочалася територіальна експансія Сибіру. З цього часу російська територіальна експансія відбувалася і в інших напрямках (південному, західному та північному). При чому «... територіальна експансія визначала як російський, так і радянський спосіб життя ... російське підкорення мало характер тривалий та політичний і не підлягало оскарженню... Про завдання Росії можемо зрозуміти із відомого звернення цариці Катерини Великої: «Не бачу іншого способу захистити свій кордон, як розширювати його...». Для Російської держави колонізація сусідніх територій і підпорядкування собі сусідніх народів завжди мали характер безперервного процесу. Можна навіть сказати, що цей процес вписаний у російське ДНК» [12, С. 42, 56-58].

Насправді, після проголошення незалежності Російської Федерації окремі російські дослідники навіть пропагували тезу, що Росія втомилася від імперії і більше не прагне її будувати, але все ж хоче залишатися «наддержавою». Наразі, після того, як Путін назвав розпад Радянського Союзу «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття», у великодержавників Росії втома від імперії зникла і розпочалася теоретична і практична робота по її відродженню, зокрема було створено «Євразійський митний союз», «Євразійське економічне співтовариство», «Євразійський союз», «Союзна держава Росії і Білорусі» та деякі інші міждержавні об'єднання, котрі засвідчили про початок відновлення російської неоімперії. З самого початку створення цих міжнародних об'єднань, Україна як спостерігачка брала участь у їх роботі, але не ставала повноправним членом, що дуже не подобалося Росії, яка не тільки критикувала позиції України, але вдавалася і до економічних санкцій та прихованих погроз. Зрештою, у квітні 2008 р. на саміті НАТО у Бухаресті з тим, щоб Україні не було надано статус ПДЧ для вступу до НАТО, В. Путін

заявив, що Україна «не є навіть державою» і «розпадеться». Цією заявою він по суті відкрив зелене світло боротьби проти незалежності України усім українофобам не тільки в Росії, але і поза її межами. Остання як у політиці, так і на практиці докладає величезні зусилля з тим, щоб не тільки розчленувати територію України, але і загалом ліквідувати та поглинути українську державу у лоно Росії. У цьому контексті вкрай небезпечним, на погляд автора, видається обнулення терміну перебування Путіна на посаді президента Росії, оскільки воно відкриває для його додаткові можливості розширення територіальної експансії з тим, щоб реалізувати найважливішу складову ідеології «русский мир» – відбудову неоімперії за обов'язкової участі у ній України.

Одну із найважливіших функцій в утвердженні як ідеї територіальної експансії, так і загалом російського ультранационалізму покликана відігравати «ідея російської винятковості» – об'єднання різних етнічних спільностей та груп в одну державу. З цього приводу В. Путін писав (2012 р.): «Історична Росія – це не етнічна держава і не американський «плавильний казан», де, взагалі, всі, так чи інакше – мігранти. Росія виникла століттями і розвивалася як багатонаціональна держава. Держава, у якій постійно відбувався процес взаємного привикання і взаємного проникнення сотень етносів і народів на сімейному, на дружньому, на службовому рівні, народів, що жили на своїй землі разом і рядом з росіянами» [9]. Як бачимо, у цьому висловлюванні В. Путін не утримався від того, щоб підкреслити не тільки ієрархічність у піраміді націй на чолі з російською нацією, але й винятковість росіян.

Кремлівські ідеологи намагаються переконати народи, що ідею російської винятковості слід підтримувати, оскільки вона, на їхню думку, є величезним благом для тих народів, котрі були колонізовані як Російською та Радянською імперіями, у тому числі і путінським режимом. З цього приводу відомий український філософ С. Грабовський вказує на цілеспрямовані дії усіх російських влад з тим, щоб «зробити з усіх підданих імперії «справжніх росіян» шляхом періодичного знищення еліти, навіть її відносно лояльних сегментів «випалювання» історичної пам'яті, постійного приниження мови, культури, звичаїв, традицій «малокультурного народу», а у випадках, коли щось вартісне знищити чи замовчати неможливо – переведення його до рангу «спільних надбань східного слов'янства», або ж «правильних людей» [3].

Для реалізації цих завдань російські великодержавники останнім часом широко використовують усі наявні у них засоби, зокрема інформаційні. Власне, можна сьогодні говорити, що Росія стосовно України розв'язала інформаційну війну, яку щодня проводить через засоби масової комунікації (інтернет, теле- та радіокомунікація і т.ін.) як з території Росії, так і прокремлівських медіа, що діють на території України та ігнорують демократично

встановлені норми у цій сфері діяльності, пропагуючи зазвичай агресивну путінську політику.

По-особливого використовують інформаційний простір України і пропагандисти Кремля, які фінансуються з російського державного бюджету. Щедрі фінансові заохочення одержують також і ті (представники з України, інших колишніх республік Радянського Союзу та т.зв. соціалістичного табору), котрі долучаються до таких пропагандистських акцій. Ретроспективний аналіз показує, що найчастіше предметом дискусій пропагандистів Кремля є Україна, проблеми її внутрішнього та зовнішнього розвитку. Зазвичай, при проведенні дискусій по Україні прокремлівські засоби комунікації використовують один і той же принцип – залучати до участі у дискусії переважно українських манкуртів (тобто людей без історичної пам'яті та без знання історії свого народу, чи просто свідомих фальсифікаторів), або ж пропагандистів-заробітчанин загалом з країн, на яких буде спрямована запропонована дискусія. Тим самим пропагандисти Кремля намагаються убити, образно кажучи, двох зайців – продовжувати зомбувати росіян з одночасним зомбуванням українців чи інші народи, представники яких беруть участь у дискусії про ту чи іншу «історичну правду». Зазвичай манкрутам при участі у такій дискусії надаються пріоритети, вони можуть висловити свою думку до кінця. Манкрути – це «аполітичні амеби, без принципів та ідеологій, для яких Україна і Росія – до цього часу монолітне ціле, якимось чином розділене негідниками; для яких тринароднеєдинство не піддається сумніву, для яких Майдан є державним заколотом, патріотичні українці – бандерами, а ті, які здійснювали і продовжують здійснювати злочини в Українському Криму і Донбасі, роблять тільки тому, щоби протидіяти порошенківському фашизмові» [13]. Пропагандистам-заробітчанин як з України, так і інших країн вкрай рідко вдається завершити свою думку, з обговорюваного питання, хоча окремі із них нібито намагаються відстояти позиції своєї держави, але із-за шаленого спротиву російських пропагандистів та манкуртів це вдається зробити їм не часто.

При чому теми, що пропонуються для обговорювання на кремлівських пропагандистських дискусіях дріб'язкові або до невпізнанності зайоложені, а в історичному контексті їх не можна віднести до актуальних. Натомість, неабиякий інтерес ці теми становлять для ідеологів «руського мира». Зокрема, тих російських пропагандистів, яких чомусь і нині продовжує вкрай бентежити «триєдинство русского народа» – офіційна доктрина ще часів Російської імперії. На одній із такого роду дискусій, зокрема був зроблений «висновок», що українці, білоруси та росіяни – це «один народ – російський, чия національність була змінена географічними назвами території проживання: Україна – українці, Білорусь – білоруси, Росія – росіяни» [4].

Звісно ж, що головним призначенням цього великодержавницького кліше – ідеологічно обеззброїти українців, білорусів, довести, що

українці, росіяни та білоруси один народ, а, відтак, у них одна спільна Батьківщина. Тим більше, що усі ці народи брали участь у створенні Російської імперії, Радянського Союзу, Союзу незалежних держав (СНД) (у 1991 р.), тому не слід цим народам вести мову про їх незалежність. Тим самим пропонується винести за рамки очевидне – що в основі створення усіх цих імперських утворень був покладений примус, який не виключав у разі необхідності застосування воєнної сили, щоб примусити як українців, так і білорусів, рівно, як і інші колонізовані народи, до миру. На практиці це означало примусити ці народи, образно кажучи, покласти свої шиї у ярмо російських великодержавників.

Українсько-російські відносини зберігають немало прикладів, що підтверджують такого роду примус з боку Росії. При чому Україна як у минулому, так і сьогодні продовжує залишатися вістрям тотальних зазіхань, основною мішенню, на яку націлена політика Росії, її великодержавницька ідеологема «русский мир».

Особливе занепокоєння в ідеологів «руського мира» викликає зближення України з Європою, з її «гнилими» цінностями, такими як демократія, права людини, безвізові подорожі і т.ін. Ідеологи великодержавництва добре розуміють, що зближення українців, як і усіх пострадянських народів з європейцями означає автоматичне віддалення їх від Росії та її «регульованої» демократії. Російський інтелектуал А. Піонтковський цю демократію характеризує як «...систему утримання у владі групи осіб, самовизначаючих себе як «демократи»» [7, с. 6].

Ці «демократи» не висловлювали свого занепокоєння, коли вносилися у 2020 р. зміни у Конституцію РФ, зокрема стосовно такої «демократичної» норми як «обнулення» терміну обрання Путіна президентом країни, аргументуючи тим, що «...як б не була нинішня влада, інша буде гірша, тому що з таким народом, як наш (російський. – М. О.)», каші не навариш і справжньої демократії не збудуєш... Під цим...гаслом – щоб не було гірше – продовжують здійснюватись людиноненавистницькі і злодійські операції. За таких умов ідеологи теорії «меншого зла» та безальтернативності нинішнього режиму займають останній рубіж оборони» [5, с. 7, 62].

Однією з найбільшочіших проблем для Росії є зближення України з Північноатлантичним Союзом (НАТО) та законодавчо закріплена норма у Конституції про вступ України у Європейський Союз (ЄС) та НАТО. Для Росії це означає втрату контролю над Україною та не тільки змушує «... всіх росіян переосмислити характер їхньої власної політичної та етнічної приналежності, – говорив відомий американський діяч, політик та соціолог Збігнев Бжезінський, – але й позначає велику геополітичну невдачу Російської держави. Навіть без прибалтійських республік і Польщі Росія, зберігши контроль над Україною, могла б все ж таки спробувати не втратити місце лідера у рішучій, дієвій євразійській імперії» [2, с. 115].

Звісно ж, що глибину та масштаби втрати України добре розуміють сучасні путінські великодержавницькі ідеологи, котрі використовують усі наявні у них, не тільки інформаційні, але інші засоби впливу з тим, щоб переконати українців у тому, що у нас з європейськими народами немає нічого спільного, натомість з російським народом, з Росією ми нероздільні, оскільки були і залишаємося невід'ємною складовою російського простору. Відтак, природне місце України виключно у складі «русского мира». Тим самим обґрунтовувати спільність цивілізаційного, звісно ж, російського простору, що відкриває для путінських ідеологів нові перспективи для викоринення із свідомості українців уявлення про свою історичність та самодостатність, власне поглибить їх меншовартість, якої допоки так і не вдалося позбутися проросійсько налаштованій частині українців.

Путінські ідеологи намагаються видати українців за росіян. Ніби-то в українців та росіян спільні традиції, спільна ментальність, спільна історія, спільна культура і т.ін. «...копіювання та запо-зичення, фактично стало національною доктриною..., країни подібної Русі та імперії подібної Римської. І позбавило ... своєї історії, змусивши переймати через чужу мову, чужу історію ... і можливо порятунок Росії і якраз лежить в тому, щоб вона набула свою індивідуальність, політичну та культурну ідентичність, а не запозичену...» [6].

Болгарський вчений, письменник та перекладач Огнян Стамболиєв звинуватив Росію у присвоєнні кирилиці та ігноруванні ролі болгар у слов'янській просвіті. «...Путін навіть кинув нам (болгарам. – М. О.) виклик, заявивши, що кирилиця веде свою історію від святих братів Кирила і Мефодія з Македонії. Вони навіть спробували привласнити кирилицю і проголосили її своєю. Щоб заявити на весь світ, що вона ...російська» [8].

У зв'язку з цим вважаю за необхідне нагадати російським великодержавникам, що до середини XVIII ст. сусідні з нами держави ніколи не змішували українців «русинів» та росіян «московитів», і це факт, який науковому запереченню не підлягає.

Зб. Бжезинський, добре знаючи імперські амбіції російського керівництва, зазначає: «Те, що Україна згодом «реінтегрована» в єдине утворення з Росією, залишається догматом віри багатьох з російської політичної еліти». І це варто було б пам'ятати усім російським великодержавникам.

У свою чергу, слід пам'ятати і українському правлячому класу, що нині у Росії по суті збудована фашистська диктатура персоналістичного типу, яка у відповідності ідеологеми «русский мир» продовжує загарбання територій сусідніх держав, зокрема України. Створена у РФ правляча диктатура достатньо стійка. Це «...можна пояснити тим, що вона спирається на систему, в яку вбудовані дуже впливові люди: керівники «парламентської опозиції», ... головні редактори низки респектабельних та шанованих у ліберальному середовищі ЗМІ, видні «ліберальні» економісти, котрі вносять посилену складову у відвернення економічного краху

фашистського режиму, голови громадських організацій, котрі фінансуються державними грантами та багато інших «опонентів» путінського режиму» [5, с. 223], у головах переважної більшості яких, пише В. Путін, «ще не закінчилася громадянська війна ... ». Культурна політика на всіх рівнях ... мала б формувати таке розуміння єдності історичного процесу (читай тяглості Російської імперії. – М. О.), в якому представник кожного етносу, так само, як і нащадок «червоного комісара» або «білого офіцера», бачив би своє місце. Відчував би себе спадкоємцем «однієї для всіх» – суперечливої, трагічної, але великої історії Росії...» [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведений вище аналіз неоімперської ідеологеми «русский мир» показує, що головним її призначенням є обґрунтування тотальної експансії з метою підкорення інших, і насамперед, сусідніх країн, серед яких Україна займає особливе місце.

Ідейною основою ідеологеми «русский мир» є російський ультра націоналізм, у якому чітко проявляється ідея панросіянізму, яка покликана об'єднати росіян та переконати їх, що вони оточені ворогами, яких росіяни повинні перемогти; ідея російської винятковості, в основі якої покладено месіанізм – твердження, що росіяни – народ військовий, єдиний і непорівняний ні з яким іншим; ідея сильної державної влади, яку нині уособлює Путін, з правлінням якого, більшість росіян пов'язують геополітичні перспективи Росії та створення неоімперії, потреба у якій ніби виникла «... від самого створення світу, наче це необхідність, яку потребує *la nature des choses* [природа речей]» [12, с. 100].

Важливе місце в утвердженні цієї геополітичної перспективи Росії кремлівські ідеологи великодержавництва відводять ідеологеми «русский мир», яка нібито зможе не тільки протистояти, але і виграти у боротьбі з відповідними західними геополітичними ідеологемами, і тим самим закласти ідеологічний фундамент створення масштабнішої Російської неоімперії за рахунок приєднання територій інших, і не тільки сусідніх держав, а усіх «где слышна русская речь».

1. Батанова О. Русский мир и проблемы его формирования.

URL: <https://www.dissercat.com/content/russkii-mir-i-problemy-ego-formirovaniya>.

2. Бжезинський Збігнев. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. З англ. перекл. Олена Фешовець. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2019. 288 с.

3. Грабовський Сергій. Переяслав під кутом зору різних політичних ідеологій. Що принесла Україні Переяславська Рада. *Українське життя в Севастополі*. URL: http://ukrlife.org/main/prosvita/1654_7.htm.

4. Затулин Костантин. Языковое равноправие на Украине: проблемы и возможности. Див.: *Україна та Росія – кінець братерства*. (28.04.2018).

5. Каспаров, Гарри. Торговля страхом : Избранные политические статьи, 2008-2015 г.г. К. : Саммит-Коники., 2015. 232 с.

6. Москва – Третий Рим або Другий Київ? Газета «Срібна Земля». Закарпатська медіа Срібна Земля. URL: <http://sz.uzhgorod.ua/istoriya/svitova-istoriya/210-moskva-tretij-rim-abo-drugij-kijiv.html>.

7. Пионтковский Андрей. Предисловие. Чужой среди своих. Каспаров Гарри. Торговля страхом : Избранные политические статьи 2001-2015 г.г. URL: <http://www.ng.ru/politics / 1999-12-30 / y millennium.html>.

8. [Стамболиев Огнян]. Письменник і перекладач з Болгарії Огнян Стамболиев звинуватив Росію у привласненні кирилиці та ігноруванні ролі болгар в слов'янській просвіті. URL: tektover.in.ua/3020/.

9. Путин В. В. Россия: национальный вопрос. *Независимая газета*. (23 января 2012 г.). URL: / <http://www.ng.ru/politics / 1999-12-30 / y millennium.html>.

10. Сірук Микола. Путін про «самовизначення російського народу». *День*. Україна. Incognita. day.Kiiv.ua.

11. Сорока Михайло. Україна в житті на геополітичній карті Збігнева Бжезінського. *Інтерв'ю Збігнева Бжезінського у Французькій газеті Le Figaro*. (13.06.2017).

12. Харнеп М. Х. Ван. Війни Путіна... Чечня, Грузія, Україна : незасвоєні уроки минулого. Х. : Виват, 2016. 304 с.

13. Фінклер Юрій. Дірявий Гордон. URL : <http://topnews.volyn.ua/society/2020/05/25/41454.html>. (25.05.2020).

References

1. Batanova O. *Russkyj myr y` problemy ego formirovaniya* [Russian world and problems of its formation]. URL: <https://www.dissercat.com/content/russkii-mir-i-problemy-ego-formirovaniya>. (in Russian).

2. Bzhezynskiy Zbignevev (2019). *Velyka shaxivnytsya. Amerykanska pershist ta yiyi strategichni imperatyvy* [Big chessboard. American championship and its strategic imperatives]. Z anhl. perekl. Olena Feshovets. Ivano-Frankivsk. Lileia-NV. 288 p. (in Ukrainian).

3. Hrabovskiy Serhii. *Pereyaslav pid kutom zoru riznyx politychnykh ideologij. Shho pry`nesla Ukrayini Pereyaslavska Rada* [Pereyaslav from the point of view of various political ideologies. What the Pereyaslav Rada brought to Ukraine]. *Ukrainske zhyttia v Sevastopoli*. URL: http://ukrlife.org/main/prosvita/1654_7.htm. (in Ukrainian).

4. Zatulyn Kostantyn (2018). *Yazykovoe ravnopravye na Ukray`ne: problemy y` vozmozhnosti* [Linguistic Equality in Ukraine: Problems and Opportunities]. Dyv.: *Ukraina ta Rosiia – kinets braterstva*. (28.04.2018). (in Russian).

5. Kasparov Harry (2015). *Torgovlya straxom: Yzbrannyye polytycheskye statyi*, 2008-2015 g.g. [The Fear Trade: Selected Policy Articles, 2008-2015]. K. Sammyt-Konyka. 232 p. (in Russian).

6. *Moskva – Tretij Ry`m abo Drugyj Ky`yiv?* [Moscow – the Third Rome or the Second Kiev?]. *Hazeta «Sribna Zemlia»*. *Zakarpatska media Sribna Zemlia*. URL: <http://sz.uzhgorod.ua/istoriya/svitova-istoriya/210-moskva-tretij-rim-abo-drugij-kijiv.html>. (in Ukrainian).

7. Pyontkovskiy Andrei. *Chuzhoj sredi svoix* [Foreword. A stranger among his own]. Kasparov Harry. *Torhovlia strakhom: Yzbrannyye polytycheskye statyi 2001-2015 h.h.* URL: <http://www.ng.ru/politics / 1999-12-30 / y millennium.html>. (in Russian).

8. [Stamboliev Ognyan]. *Py`s`mennyk i perekladach z Bolgariyi Ognyan Stambolyev zvy`nuvaty`v Rosiyu u pry`vlasnenni ky`ry`lyci ta ignoruvanni roli bolgar v slov`yans`kij prosviti* [Bulgarian writer and translator Ognyan Stamboliev accused Russia of misappropriating Cyrillic and ignoring the role of Bulgarians in the Slavic enlightenment]. URL: tektover.in.ua/3020/. (in Bulgarian).

9. Putyn V.V. (2012). *Rossy`ya : nacy`onal`nyj vopros* [Russia: the national question]. *Nezavysyama hazeta*. (23 yanvaria 2012 h.). URL: / <http://www.ng.ru/politics / 1999-12-30 / y millennium.html>. (in Russian).

10. Siruk Mykola. *Putin pro «samovy`znachennya rosij`s`kogo narodu»* [Putin on "self-determination of the Russian people"]. *Den*. *Ukraina*. Incognita. day.Kiiv.ua. (in Ukrainian).

11. Soroka Mykhailo (2017). *Ukrayina v zhy`tti na geopolity`chnij karti Zbignevev Bzhezy`ns`kogo* [Ukraine in life on the geopolitical map of Zbigniew Brzezinski]. *Interv`iu Zbignevev Bzhezynskoho u Frantsuzkii hazeti Le Figaro*. 13.06.2017. (in Ukrainian).

12. Kharnepe M. Kh. Van (2016). *Vijny` Putina... Chechnya, Gruziya, Ukrayina : nezavoyeni uroky` my`nulogo* [Putin's Wars... Chechnya, Georgia, Ukraine: Lessons Learned from the Past]. Kh. Vivat. 304 p. (in Ukrainian).

13. Finkler Yurii (2020). *Diryavyj Gordon* [Leaky Gordon]. URL : <http://topnews.volyn.ua/society/2020/05 /41454.html>. (in Ukrainian).